

چک

بر اساس قانون تجارت چک نوشته‌های است که به موجب آن صادر کننده می‌تواند تمام یا قسمتی از پول خود را که در نزد بانک دارد باز پس گیرد یا به شخص دیگری واگذار نماید. در این فرایند سه نفر حضور دارند صادر کننده، دارنده چک و پرداخت کننده که هر یک وظایف خاص خود را دارند.

صادر کننده :

شخصی که چک را صادر میکند بایستی در تاریخی که در چک ذکر میکند به همان اندازه در بانک وجه نقد یا اعتبار داشته باشد.

- صادر کننده در زمان مندرج چک نباید، تمام یا قسمتی از وجه را از بانک خارج نماید یا دستور پرداخت نکردن چک را صادر کند.

- در صورت عدم مطابقت امضاء، قلم خوردگی و مسائلی از این قبیل، بانک از پرداخت پول خوداری می‌کند.

در این جا یک سوال مطرح میشود و آن اینکه اگر صادر کننده بعد از صدور متوجه شود که چک از طریق کلاهبرداری یا سرقت از او گرفته شده یا آن را گم کرده چگونه می‌تواند از حقوق خود دفاع کند.

ج - صادر کننده می تواند دستور عدم پرداخت وجه را به بانک بدهد و بایستی به صورت کتبی علت دستور عدم پرداخت را بیان کند .

موادری که میتوان دستور عدم پرداخت را صادر نمود عبارتند از :

۱- اعلام مفقودی

۲- سرقت

۳- جعل

۴- کلاهبرداری

۵- خیانت در امانت

۶- یا بدست آوردن از راههای دیگر مجرمانه

به عنوان مثال اگر شخصی به آقای X چکی را بدهد و در مقابل قرار باشد که آقای X کاری را

برای او انجام دهد ، و نکند . صادر کننده نمی تواند دستور عدم پرداخت چک را صادر کند .

زیرا عدم انجام تعهد یک مسئله مدنی است و بایستی پس از پرداخت وجه، دادخواست خود را

به دادگاه تحویل دهد.

هر گاه اثبات شود که صادر کننده چک بی اساس دستور عدم پرداخت را صادر کرده است، علاوه بر پرداخت وجه به مجازاتهای از قبیل حبس، جزای تقدی و پرداخت کلیه خسارت وارد شده به دارنده چک محکوم می شود.

دارنده:

شخصی است که برای اولین بار چک را به بانک ارائه می کند. از این جهت بانک موظف است هر کس برای اولین بار چک را به بانک می آورد هویت کامل و دقیق او را با ذکر تاریخ در پشت چک درج کند.

چند توصیه مهم به دارندگان چک که می خواهند از راه کیفری صادر کننده را تعقیب کنند:

برای تعقیب کیفری، دارنده چک فرصت دارید تا ۶ ماه پس از تاریخ صدور به بانک جهت اخذ پول خود مراجعه کند و اگر چک قابل پرداخت نبود دارنده چک مهلت دارد تا ۶ ماه پس از صدور گواهی عدم پرداخت از بانک برای شکایت به دادسرا مراجعه کند. برای مثال: اگر تاریخ چک ۱۳۸۴/۲/۲۲ باشد شما مهلت دارید تا تاریخ ۱۳۸۴/۸/۲۲ جهت وصول چک اقدام کنید و اگر اقدام کردید و در حساب موجودی نبود از آن زمانی که برگه عدم پرداخت را از بانک گرفته باشید به مدت ۶ ماه جهت شکایت به دادگاه فرصت دارید.

مسائلی که دارنده چک در شکایت باید رعایت کند:

برای شکایت کیفری باید به دادرسی مراجعه کنیم که بانک مورد نظر در آن حوزه قضائی باشد .

مثلا اگر چکی دربانک زاهدان صادر شده باشد و بر اساس گردش در تهران آمده باشد شاکی باید اعتراض خود را در دادرسی زاهدان انجام دهد.

مدارک و هزینه های که جهت شکایت باید انجام شود عبارتند از :

۱- کپی برابر اصل شده چک

۲- کپی برابر اصل شده برگه عدم پرداخت

۳- تنظیم شکایت و ابطال تمبر

۴- محاسبه هزینه شکایت کیفری چکهای بی محل بر اساس مبلغ آن

سوال : دارنده چک بدون محل از چه شخصی میتواند شکایت کند؟

فقط علیه صادر کننده . اگر یک چک ۱۰ دست چرخیده باشد از هیچ یک نمی توان شکایت کرد

سوال : آیا در مثال بالا مسئولیت عدم پرداخت تنها با صادر کننده است ؟

خیر. نفرات قبل هم مسئولیت دارند البته آنها مسئولیت کیفری ندارند بلکه مسئولیت مدنی دارند و تنها از آنها میتوان وجه چک را طلب کرد.

پرداخت کننده :

گاهی اوقات وجه چک به علت های مانند : کسر موجودی ،عدم مطابقت امضاء ،قلم خوردگی و مواردی از این قبیل قابل پرداخت نیست . در این حالت بانک وظیفه دارد در برگ مخصوص که مشخصات چک ، و هویت و نشانی کامل صادر کننده ، که علت عدم پرداخت در آن ذکر شده باشد به روشنی قید کند . سپس این برگ را مهر و امضاء کرده و دارنده چک تسلیم کند .

دارنده چک باید دقت کند که تمامی موارد ذکر شده باشد و علت عدم پرداخت نیز در آن برگه توسط بانک پر شده باشد . همچنین بانک وظیفه دارد نسخه دوم گواهی عدم پرداخت را سریعاً به آخرین آدرس صاحب چک جهت اطلاع بفرستد .

استلاح های موجود در مباحث چک

۱- راههای مجرمانه : تهدید ، اخاذی ، جعل و غیره .....

۲- تخلف مدنی : عدم پرداخت ، بدهی ، عدم وفای به عهد

۳- مراجع قضائی : دادسرا ، دادگاه

۴- عهده بانک : در نزد بانک

۵- تعقیب کیفری : در مقابل تعقیب مدنی است یعنی شخص به علت ارتکاب به جرم تحت

تعقیب مراجع قضائی قرار گیرد .

۶- مسئولیت مدنی : در مقابل مسئولیت کیفری قرار می گیرد که می توان به شکل جبران

خسارت ، انجام تعهد ، وفای به عهد و غیره ..... باشد .

۷- بانک محال علیه : بانکی که چک در وجه آن صادر شده باشد .

۸- مشتکی عنه : کسی که از او شکایت شده باشد .

بخش‌های یک چک

بخش‌های زیر در یک برگ چک وجود دارند که بعضی از آنها جاهای خالی تعبیه شده‌ای

هستند که باید توسط نویسنده پر شود: شمارهٔ مسلسل چک: که شماره‌ای است که هنگام چاپ شدن برای هر برگ چک بطور یگانه و بدون تکرار است و بر روی آن ثبت می‌شود.

شمارهٔ حساب جاری: شمارهٔ حساب بانکی‌ای که وجه معین شده از آن حساب پرداخت خواهد شد. این شماره معمولاً به همراه نام صاحب حساب معمولاً روی تمام برگه‌های یک دفترچهٔ چک چاپ یا مهر می‌شود.

تاریخ پرداخت: تاریخی که موعد پرداخت وجه مشخص شده است. طبق قانون چک این تاریخ باید به حروف نوشته شود.

گیرندهٔ چک: نام فردی که می‌تواند وجه مشخص شده را در تاریخ مشخص شده دریافت کند. معمولاً برای اینکه امکان استفادهٔ چندین باره از یک برگ چک - خرج کردن و دست به دست کردن آن - وجود داشته باشد معمولاً از واژهٔ "حامل" یا "آورنده" استفاده می‌شود. در اینصورت هر شخصی می‌تواند وجه چک را دریافت کند.

مبلغ چک: که یک بار به حروف در وسط و یک بار به عدد در پایین برگهٔ چک نوشته می‌شود.

امضای صاحب حساب: چک بدون امضای صاحب حساب ارزشی ندارد و قابل پرداخت نیست. بعضاً در بنگاههای تجاری که تعدادی از افراد در مسائل مالی آن شریک هستند، حسابهای جاری به نام دو یا چند فرد گشایش می یابد. در این حالت تمام افرادی که در قبال آن حساب "حق امضا" دارند باید چک را امضا نمایند.

چک های بانکی

چک بانکی عبارتست از چکی که بانک، عهده خود/شعب و خود/شعب سایر بانکها، در وجه اشخاص حقیقی/حقوقی معین صادر می نماید. این چک دو نوع می باشد: چک بانکی بین شعب بانک صنعت و معدن و چک بانکی بین بانکها(سایر بانکها).

ضوابط:

- صدور چک بانکی در وجه حامل یا به حواله کرد ممنوع می باشد.
- چکهای بانکی همانند سایر چکها، از طریق ظهر نویسی با رعایت کنترل تسلسل ظهرنویسان و احراز هویت گیرنده نهائی وجه، قابل انتقال است.
- مدت اعتبار چک بانکی ۶ ماه از تاریخ صدور می باشد و پس از سپری شدن این مدت، چک مزبور فقط در شعبه صادر کننده قابل پرداخت می باشد.

- وجه چک بانکی بین بانکها، نقداً قابل پرداخت به متقاضی نمی باشد و می بایستی به حساب متقاضی در بانک منظور گردد.

- احراز هویت دقیق و کامل متقاضی، خصوصاً در رابطه با ارقام مشمول دستورالعمل مبارزه با پولشویی، الزامی می باشد.

- چک بانکی عهده سایر بانکها، در صورتی توسط شعب بانک صادر می شود که ذینفع، در بانک پرداخت کننده وجه دارای شماره حساب باشد. چک مزبور در وجه بانک مورد نظر و جهت واریز به شماره حساب درخواست شده توسط متقاضی، صادر می گردد.

نحوه صدور چک بانکی :

- متقاضی فرم درخواست صدور چک بانکی را تکمیل می نماید.

- چنانچه متقاضی بخواهد وجه چک بانکی را نقداً پرداخت نماید، بایستی فرم واریز نقدی را تکمیل و وجه مورد نظر و کارمزد متعلقه را به صندوق شعبه واریز نموده و نسخه مربوطه را در اختیار متصدی امور بانکی قرار دهد.

در صورتیکه متقاضی وجه چک بانکی را از حساب خود در شعبه پرداخت نماید، کارمزدی به آن تعلق نمی گیرد.

چنانچه مشتری وجه را نقداً نیز پرداخت نماید کارمزدی از مشتری اخذ نمی گردد.

- فرم تکمیل شده فوق، توسط متصدی امور بانکی شعبه کنترل می گردد.

- معاون خدمات بانکی شعبه، پس از کنترلهای لازم و تحریر چک آن را در قبال اخذ رسید از متقاضی، تسلیم وی می نماید.

پرداخت وجه چکهای بانکی عهده بانک صنعت و معدن :

- در هنگام مراجعه متقاضی جهت دریافت وجه چک بانکی، شعبه به شرح زیر عمل می نماید :

- کسب احراز هویت متقاضی با مدارک معتبری از قبیل، شناسنامه یا گواهینامه رانندگی یا گذرنامه و یا کارت ملی.

- کشف رمز و اطمینان از صحت آن و در مورد مبالغ بیش از بیست میلیون ریال، اخذ تأییدیه از شعبه صادر کننده چک بانکی.

- پرداخت وجه چک یا واریز به حساب متقاضی پس از حصول اطمینان.

پرداخت وجه چکهای بانکی بین بانکها :

- وجه چکهای بانکی بین بانکها، پس از تأیید رمز و کنترل های لازم توسط متصدی امور

بانکی و یا معاون خدمات بانکی شعبه، به حساب مشخص شده متقاضی در شعبه واریز می گردد.

چک الکترونیکی چیست ؟

در چک الکترونیکی نیز همانند چک کاغذی، هویت افراد مرتبط با فرآیند واگذاری و دریافت مخفی نمی ماند، اما پایین بودن هزینه پردازش و تسویه چک الکترونیکی به دلیل سود جستن از ارتباطات الکترونیکی، استفاده از آن را توجیه پذیر می کند. آنچه در تبادل و تعامل

چک الکترونیکی اهمیت می یابد موضوعات مربوط به جابه جایی چک الکترونیکی و خود چک الکترونیکی است که ذیلاً به تشریح آنها می پردازیم:

جابه جایی چک الکترونیکی به این صورت است که بانک پس از وصول چک کاغذی، اطلاعات آنرا به صورت الکترونیکی به مرکز مبادلات بانکی ارسال می کند و سپس چک های کاغذی را بایگانی می کند.

بدین طریق حمل فیزیکی چک بین بانک ها حذف می شود و هزینه پردازش چک کاهش و امنیت تسویه بین بانکی افزایش می یابد. اطلاعات روی چک ها توسط حروف خوان مغناطیسی یا به صورت دستی به سیستم وارد می شود. البته روش های دیگری نیز نظیر مبادله تصویر هر دوری چک به صورت دیجیتالی بین بانک ها وجود دارد. اما معنی و مفهوم چک الکترونیکی متفاوت از مقوله فوق الذکر است.

زمانی که یک پرداخت جدید از طریق چک الکترونیکی باید انجام شود، یک چک الکترونیکی سفید بر روی مانیتور خریدار ظاهر می شود. اطلاعات چک وارد می شود و برای امضای چک الکترونیکی، پرداخت کننده کارت هوشمند را در دستگاهی مخصوص قرار داده

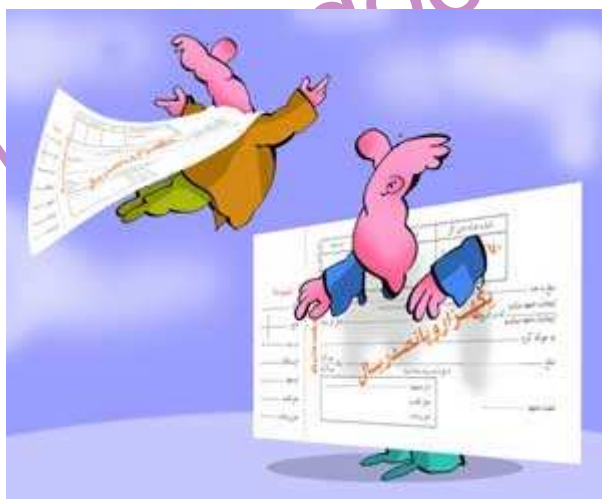
و با دادن کلمه رمز امضای الکترونیکی را ضمیمه می کند و چک الکترونیکی امضا شده را ضمن قفل کردن، بر می گرداند. چک های الکترونیکی از طریق پست الکترونیکی دریافت و باز می شوند ولی امضای دیجیتالی روی آنها در هر زمان می تواند تائید شود.

سفته

سفته سندی است که به موجب آن امضاء کننده متعهد می شود تا مبلغی را در موعد معین یا عندالمطالبه در وجه حامل یا شخص معین یا به حواله کرد او پردازند. سفته علاوه بر امضاء یا مهر متعهد باید مشخص کننده مبلغ تعهد شده، گیرنده وجه، و تاریخ نیز باشد.

پیدایش سفته در گذشته به دلیل خطر انتقال پول از جایی به جای دیگر بوده است. تجار به کمک بانک ها در معاملات خارجی و نیز داخلی خود از سفته استفاده می کردند و در برابر، کارمزدی برای صدور سفته به نام خود و دریافت مبلغ آن در جایی دیگر به بانک می پرداختند. امروزه در اقتصاد سفته به عنوان یک وسیله اعتباری نقش مهمی در تامین کوتاه مدت منابع سرمایه گذاری ایفا می کند و به ویژه شرکت های بزرگ با صدور و تنزیل آن نزد بانک ها مشکلات مالی جاری خود را مرتفع می سازند. آشکار است که برخورد نظام بانکی به این قبیل اسناد اعتباری از عوامل اساسی اعتبار و رواج آنها به شمار می رود.

سفته سندی معتبر اما ناشناخته

سفته نامی است که حتما بارها و بارها آن را شنیده اید و حتما بارها به بهانه گرفتن وام یا ضمانت از آن استفاده کرده اید.

حتما دیده اید که سفته را در گوشه گوشه شهر در هر دکه روزنامه فروشی که بساط سیگار، سیمکارت اعتباری، شارژ موبایل و کارت اینترنت را پهن کرده است، می فروشند و این عبارت را که «سفته موجود است» خیلی جاها دیده اید و لابد پیش خود فکر کرده اید که «عجب، سفته چه وسیله خوبی است که هر کس می تواند هرگاه اراده کند، آن را مثل نقل و نبات بخرد و کارش را راه بیندازد» و بعد حتما به این مساله فکر کرده اید که سفته در مقابل چک، با سختی هایی که برای گرفتنش از سیستم بانکی دارد، چقدر به دردبخور است.

یکی از شهروندانی که برای دریافت چک وام ۲ میلیون تومانی از یک بانک به گفته خودش، ۴ ماه به دنبال یک ضامن دارای چک می گشت، می گویند: مشابه همین وام را از یک مرکز اقتصادی دیگر گرفتم که برای ضمانت، سفته هم قبول می کرد.

همه اینها را حتما می دانید و حتما بارها با آن برخورد کرده اید اما شاید آن روی سکه را کمتر دیده اید که سفته یک سند معتبر اقتصادی است که به دلیل شناختن جایگاه آن ، بسیاری از مردم را دچار مشکل کرده است.

اگر سری به دادگاه ها بزنید ، متوجه می شوید ناآشنایی با قانون سفته و این تفکر که سفته ابزاری سهل الوصول است و تبعاتی ندارد، برای مردم چه مشکلاتی ایجاد کرده است.

اگر این گزارش را بخوانید ، حتما تفکر و تصورتان درباره سفته عوض می شود.

بد نیست بدانیم سابقه کاربرد سفته به اروپا بازمی گردد و این سند از قدیم در آنجا مورد استفاده بوده است و حقوقدانان اروپایی معتقدند سفته پیش از برات و دیگر اسناد تجاری استفاده می شده است.

ظهور سفته در ایران هم به زمان تدوین قانون تجارت در سال ۱۳۱۱ برمی گردد و امروزه در کشور ما از این سند بیش از برات استفاده می شود. حقوقدانان ایران نیز گاه از سندی سخن می گویند که عنوان «سفته» داشته است و فقها درباره آن بحث فراوان کرده اند اما اذعان می کنند که این سند با سفته موضوع حقوق تجارت متفاوت است و بیشتر به عقد حواله نزدیک است اما امروزه در اقتصاد ، سفته به عنوان وسیله ای اعتباری نقش مهمی در تامین کوتاه مدت منابع سرمایه گذاری ایفا می کند و حتی شرکتهای بزرگ با صدور آن نزد بانکها ، مشکلات مالی جاری خود را مرتفع می کنند. همچنین از سفته می توان به عنوان وسیله پرداخت در معاملات

غیرنقدی استفاده کرد و این امر در معاملات کالاهای مصرفی بسیار معمول است و شاید همین عمومیت است که شما می بینید سفته همه جا به فروش می رسد البته بانکها و موسسات اعتباری نیز از این اسناد برای اعطای وام و تقسیط بازپرداخت آن استفاده می کنند و به این منظور، در مقابل پرداخت وام به مشتری، از او سفته مطالبه می کنند. همچنین در قراردادهایی که شرکتها و موسسات اداری با مقاطعه کاران منعقد می کنند، سفته وسیله ای ارزان و مطمئن برای تضمین اجرای تعهد از سوی آنان است.

مندرجات سفته

به موجب ماده ۳۰۸ قانون تجارت، سفته علاوه بر امضاء یا مهر، باید دارای تاریخ و متضمن مراتب ذیل باشد: مبلغی که باید تادیه شود با تمام حروف، نام گیرنده وجه و تاریخ پرداخت باید در سفته مشخص باشد. پس طبق ماده ۳۰۸ قانون تجارت، سفته علاوه بر مهر یا امضاء باید دارای تاریخ باشد و علاوه بر این، طبق بند یک همین ماده، تعیین مبلغی که باید پرداخت شود، با تمام حروف ضروری است.

نام و نام خانوادگی گیرنده وجه، تاریخ پرداخت وجه، علاوه بر اینها، نوشتن نام خانوادگی صادرکننده، اقامتگاه وی و محل پرداخت سفته نیز ضروری است.

در صورتی که سفته برای شخص معینی صادر شود، نام و نام خانوادگی او در سفته آورده می شود، در غیر این صورت به جای نام او نوشته می شود در «وجه حامل». در صورتی که نام

خانوادگی یک شخص معین در سفته نوشته شود، این شخص طلبکار می شود و در غیر این صورت هر کسی که سفته را در اختیار داشته باشد، طلبکار محسوب می شود و می تواند در سررسید سفته، مبلغ آن را طلب کند و اگر سررسید درج نشود، سفته عندالمطالبه محسوب می شود و در سفته عندالمطالبه، صادرکننده باید به محض مطالبه، مبلغ آن را پرداخت کند اما اگر مندرجات قانونی در سفته قید نشود، آنگاه چه می شود؟ متأسفانه قانونگذار در فصل دوم باب چهارم قانون تجارت که مقررات مربوط به سفته را بیان می کند، به ضمانت اجرای عدم ذکر مندرجات مندرج در ماده ۳۰۸ اشاره ای نکرده است اما در قوانین خارجی به این نکته اشاره شده است.

مثلاً در قانون تجارت فرانسه، پس از ماده ۱۸۳ که شرایط صوری سفته را معین می کند، ماده ۱۸۴ مقرر می کند که در صورت نبودن یکی از موارد مندرج در ماده ۱۸۳، سند امضاشده، سفته محسوب نمی شود. همان طور که گفته شده است، اگرچه در قانون تجارت ایران در مورد سفته، به این امر اشاره نشده است که اگر یکی از مندرجات مذکور در ماده ۳۰۸ قانون رعایت نشود، نوشته مزبور مشمول مزایای سفته نمی شود اما سفته فقط در صورتی مشمول مزایای مذکور در قانون تجارت است که موافق مقررات این قانون تنظیم شده باشد و از طرفی، اگرچه در مورد رعایت نکردن مندرجات قانونی سفته ضمانت اجرایی پیش بینی نشده، تبصره ماده ۳۱۹ قانون تجارت، سفته ای را که فاقد شرایط اساسی مذکور در قانون تجارت باشد،

سند تجاری قلمداد نمی کند و مشمول مرور زمان اموال منقول می داند. در واقع اگر سفته مطابق مواد قانونی پر نشود، وجاهت قانونی ندارد.

سفته بدون نام

سفته بدون نام، حالتی دیگر از نحوه تنظیم سفته است. در این حالت، در تنظیم سند این امکان وجود دارد که بدهکار، سفته ای را که صادر می کند، بدون ذکر نام طلبکار به وی بدهد که در این صورت فرد می تواند یا خودش برای گرفتن در سررسید اقدام یا این که آن را به دیگری حواله بدهد.

عبارت حواله کرد در سفته به شخص دارنده این اختیار را می دهد که بتواند سفته را به دیگری منتقل کند ولی اگر حواله کرد، خط خورده شود، دارنده سفته نمی تواند آن را به دیگری انتقال دهد و تنها خود وی برای وصول آن اقدام کند، علاوه بر آن که می تواند با پشت نویسی آن را به شخص دیگری انتقال دهد.

پشت نویسی سفته

پشت نویسی سفته مانند چک برای انتقال سفته به دیگری یا وصول وجه آن است. اگر پشت نویسی برای انتقال باشد، دارنده جدید سفته دارای تمام حقوق و مزایایی می شود که به آن سند تعلق دارد. انتقال سفته با امضای دارنده آن صورت می گیرد. همچنین دارنده سفته می

تواند برای وصول وجه آن به دیگری و کالت دهد که در این صورت باید وکالت برای وصول قید شود.

◀ سقف سفته

هر برگ سفته، سقف خاصی برای تعهد کردن دارد، مثلاً اگر روی سفته ای درج شده باشد «ده میلیون ریال» یعنی آن سفته حداکثر برای تعهد یک میلیون تومان دارای اعتبار است و با آن نمی توان به پرداخت بیش از یک میلیون تومان تعهد کرد.

◀ ماهیت حقوقی سفته

خسروی، مستشار شعبه ۷۰ دادگاه تجدیدنظر در این باره می گوید: امضای سفته ذاتاً عمل تجاری را تشکیل نمی دهد.

◀ تکالیف دارنده سفته

خسروی در این خصوص می گوید: اگر متعهد سفته در سررسید از پرداخت مبلغ مندرج در آن امتناع کند، دارنده سفته مکلف است به موجب نوشته ای که وخواست یا اعتراض عدم تادیه نامیده می شود، ظرف مدت ۱۰ روز از تاریخ وعده سفته اعتراض خود را اعلام کند که برای وخواست به مجتمع قضایی مراجعه و نسبت به تنظیم و ارسال آن برای صادرکننده سفته اقدام می کند و از تاریخ وخواست ظرف مدت یک سال برای کسی که سفته را در ایران صادر کرده و مدت ۲ سال برای کسانی که سفته را در خارج از ایران صادر کرده اند، طبق مواد ۲۸۶

و ۲۸۷ قانون تجارت اقامه دعوی کند. در صورتی که دارنده سفته به تکالیف قانونی خود اقدام

نکند، حق اقامه دعوی علیه پشت نویس، ضامن پشت نویس را ندارد و از امتیازات اسناد

تجاری بهره مند نمی شود.

◀ راههای وصول وجه سفته

مستشار شعبه ۷۰ دادگاه تجدیدنظر در این خصوص نیز می گوید: برای وصول وجه سفته از ۲ طریق می توان اقدام کرد:

از طریق اجرای اسناد رسمی: چون سفته از اسناد لازم الاجراست، در صورتی که دارنده به وظایف قانونی خود عمل کرده باشد، می تواند علیه صادرکننده، پشت نویس و ضامن به اجرای اسناد رسمی واقع در اداره ثبت مراجعه و تقاضای توقیف اموال بلامعارض اشخاص فوق و وصول طلب خود را کند.

از طریق مراجع قضایی دادگستری: دارنده سفته با تقدیم دادخواست حقوقی علیه یک یا تمام مسوولان سند تجاری اقامه دعوی می کند و در صورتی که به محکومیت قطعی صادرکننده منجر شود و اگر اموالی از محکوم تحصیل نشود، می تواند به استناد قانون نحوه اجرای محکومیت های مالی تقاضای بازداشت شخص محکوم را کند.

تأملی در نظام حقوقی سفته

تصویب قانون جدید صدور چک، و مطرح شدن مجدد آن به عنوان وسیله صرفاً پرداخت و عدم امکان استفاده از چک به صورت و عده دار (برای کسب اعتبار و تضمین) فرصتی به دست داد تا به وضعیت سفته که وسیله پرداخت اعتباری هم ارز برات می باشد و از این پس احتمال استفاده فراگیر از آن وجود خواهد داشت، بیشتر توجه شود.

۱. تصویب قانون جدید صدور چک، و مطرح شدن مجدد آن به عنوان وسیله صرفاً پرداخت و عدم امکان استفاده از چک به صورت و عده دار (برای کسب اعتبار و تضمین) فرصتی به دست داد تا به وضعیت سفته که وسیله پرداخت اعتباری هم ارز برات می باشد و از این پس احتمال استفاده فراگیر از آن وجود خواهد داشت، بیشتر توجه شود.

۲. سفته در لغت به معنای « مالی که به شهری دهند و به شهری باز ستانند» آمده و معال کلمه فته طلب یا جواز طلب می باشد. اما در اصطلاح حقوقی از سفته به عنوان یکی از اسناد تجارתי چنین تعریف شده است: « فته طلب سند است که به موجب آن امضا کننده تعهد می کند مبلغی در موعد معین یا عندالمطالبه در وجه حامل یا شخص معین و یا به حواله کرد آن شخص کار سازی نماید.» سفته از لحاظ تاریخی نه در شکل امروزی آن بلکه به صورت نوشته هایی در قدیم معمول بوده است. مثلاً در بازار این امکان وجود داشته که بازرگانی جهت به دست آوردن اعتبار مورد نیاز با دیگری تماس حاصل نماید و نوشته هایی را حاکی از پرداخت مبلغی در سر رسید معین به دست آورد و آنها را به اعتبار مدیون معامله کند: خواه واقعاً طلبی در کار بوده یا نبوده باشد. در کشور فرانسه، سفته سابقه بسیار قدیمی دارد و از زمانهای دور این سند با انعکاس عبارت « حواله کرد» در روی آن قابلیت معامله و دست به دست گشتن را داشته، اما به تدریج در قرون ۱۸ و ۱۹ با گسترش استفاده از برات و اسکناس در امور بازرگانی اهمیت خود را از دست داده است، به ویژه اینکه در آن زمان افراد غیر بازرگان هم تمایلی به متعهد شدن در مقابل کسی که او را نمی شناختند، مگر در یک سر رسید معین، از خود نشان نمی

دادند. پس از قرون یاد شده ، سفته به تدریج از انزوای خود بیرون آمد و دو نقش مهم را تدریجاً عهده دار گشت؛ اول ، وسیله‌های گردید جهت کسب اعتبارات مالی و دوم، در معاملات مربوط به حق سرقفلی به عنوان ابزار پرداخت مورد استفاده قرار گرفت. اما کاربرد سفته در امور تجاری به تدریج از این هم فراتر رفت. با آغاز دوره شکوفایی اقتصادی ، تجار جدید که تازه فعالیت بازرگانی خود را شروع کرده بودند، به دلیل عدم وجود امکانات بالفعل در پرداخت مبالغ هنگفت، از فته طلب که سندی مهلت دار بود استفاده می کردند. ولی زمانیکه دوباره بحران اقتصادی جامعه را فرا می گرفت و صادر کنندگان سفته در موعد سند قادر به پرداخت وجه آن نبودند، باز مشکلات بزرگی دامنگیرشان می شد.

۳. سفته در کنوانسیون ژنو ۱۹۳۰ مورد بررسی تفصیلی واقع نگردید، و تنها مواد ۷۵ تا ۷۸ مقررات متحد الشکل در اکثر قریب به اتفاق مسائل مربوطه، به قواعد پایه گذاری شده در قسمت برات برگشته داده شده است.

با وجود این، ماده ۲۱ ضمیمه دوم قرار داد اول دو اختیار به نفع کشورهای امضا کننده پیش بینی می نماید: اختیار اول - هر یک از طرفهای معظم متعاقد مختارند مقررات مربوط به سفته مورد پیش بینی در کنوانسیون را در قلمرو خود وارد قوانین ملی نمایند. توضیح آنکه در قوانین مربوط به اسناد تجارتي بعضی کشورها نظیر لتونی، سفته در درجه اول اهمیت قرار داشته و ضوابط دیگر اسناد تجارتي ، به رژیم حقوقی سفته ارجاع داده شده است. برای این کشورها طبعاً مقررات کنوانسیون در مورد سفته قابل قبول نیست . زیرا مواد ۷۵ تا ۷۸، حل مسائل سفته را

به قواعد برات محول می نماید. کنفرانس پس از بررسی های لازم چنین نتیجه گرفت که این اختیار ضرر کلی برای قواعد متحد الشکل در بر نخواهد داشت: چه سفته اصولاً بیشتر از اهمیت ملی برخوردار است تا بین المللی، به علاوه در بعضی از کشورها این سند نوشته ای است که در داخله گرد می کند و برات فقط برای پرداختهای اعتباری بین المللی مورد استفاده قرار می گیرد.

اختیار دوم- این اختیار به کشور امضا کننده اجازه می دهد، در صورت لزوم سیستم حقوقی بخصوصی را برای سفته تأسیس کرده و به این ترتیب صرفاً به ارجع دادن به قواعد برات اکتفا نکنند. در کشورهای اسکانندیناوی، ژاپن و لهستان از اختیار مزبور استفاده شده و مقررات خاصی جهت فته طلب تدوین گردیده است.

۴. کشور فرانسه از این دو بند ماده ۲۱ استفاده نکرده و تنها در مواد ۱۸۳ و ۱۸۹ قانون تجارت، مواد ۷۵ تا ۷۸ کنوانسیون را بازگو می کند. این روش مورد انتقاد عده ای از حقوقدانان آن کشور واقع شده است. این گروه عقیده دارند اجرای قواعد برات که عمل حقوقی سه جانبه است در مورد سفته که در ابتدا تنها دارای دو طرف می باشد، خالی از اشکال نخواهد بود.

۵. با وجود این که کنوانسیون ژنو در سال ۱۹۳۰ برابر ۱۳۰۹ شمسی به تصویب کشورهای عضو رسیده، مع ذلک قانونگذار سال ۱۳۱۱ کشورمان، مقررات قبلی کشور فرانسه را در قسمت سفته همانند مورد برات، منعکس نموده است. اما قواعد سابق فرانسه (عمدتاً مقررات سال ۱۸۰۷) در

این مورد با مقررات کنوانسیون انطباق داشته است. نتیجتاً ملاحظه می شود در قانون تجارت ایران، همانگ با طرح کنوانسیون، بتجویز ماده ۳۰۹، مقررات برات در قسمت سفته نیز جاری می باشد.

۶. در حال حاضر از لحاظ کاربرد عملی، ملاحظه می شود سفته هنوز مورد استفاده قرار می گیرد. در حالیکه برات تقریباً در داخل کشور متروک شده است. در این شرایط می توان گفت، ایران در زمره ممالکی است که سفته در آنها مهمترین وسیله پرداخت اعتباری در داخل کشور می باشد. با این اختلاف که کشورهای مذکور دارای مقررات مستقلی در این باره هستند؛ حال آن که در ایران برای حل مسائل سفته لزوماً می بایست به سیستم حقوقی برات، که خود به عنوان سند تجارתי دیگر تقریباً کاربردی درون مرزی ندارد، رجوع نمود.

۷. در هر حال ضروری است شناخت عمیق تر نسبت به مکانیزم سفته در مقایسه با برات حاصل آید. بررسی تطبیق سیستم حقوقی این دو سند اجازه خواهد داد تا چارچوب حقوقی خاص سفته بیشتر روشن شده و اسباب حصول نتیجه گیریهای لازم فراهم آید.

ظهر نویسی مقررات و انواع آن

تعریف و مفهوم ظهر نویسی

آثار و احکام ظهر نویسی :

۱ - مسوولیت تضامنی ، ۲ - عدم تاثیر ایرادات ۳ - ظهر نویسی و انتقال اسناد ،

۴ - ظهر نویسی و ضمانت امضاء کننده ۵ - ظهر نویسی و ورشکستگی مسوولان

برات ، ۶ - ظهر نویسی و امتیازات

انواع ظهر نویسی :

! - ظهر نویسی به منظور انتقال ، ۲ - ظهر نویسی به نمایندگی ۳ - ظهر نویسی به عنوان رهن ، ۴ -

ظهر نویسی به منظور ضمانت

تعریف و مفهوم ظهر نویسی

ظهر نویسی نوشتن عبارت یا عباراتی است بر پشت سند که مبین انتقال حق مندرج در سند

مزبور و مثبت آن است

بنابراین ظهر نویسی مسبوق به یک عمل حقوقی مانند انتقال مال ، دین ، اعتلار ، وثائق ، اجاره ،

طلب و نظائر آنها میباشد عمل حقوقی مورد بحث به موجب ماده ۲۱۹ و با توجه به مواد ۱۰ و

۲۲۳ قانون مدنی قراردادی است لازم ، از این رو طرفین معامله یعنی ظهر نویس و میتقل الیه باید دارای شرایط اساسی برای صحت قرارداد ، مانند قصد و رضا ، اهلیت و دیگر شرایط مذکور در ماده ۱۹۰ قانون مدنی باشند . علیهذا اگر اجری بعد از توقف ، براتی را ظهر نویسی کند این ظهر نویسی به علت فقد اهلیت ظهر نویس بلا اثر است و نیز سفته ای که برای پرداخت بدهی ناشی از معامله حرام ظهر نویسی شده باشد به علت عدم مشروعیت جهت معامله بلا اثر است .

((انتقال برات به وسیله ظهر نویسی به عمل می آید)) .

باستناد مواد ۲۴۷ و ۳۰۹ و ۳۱۴ همان قانون ، و طبق مندرجات ماده ششم تصویبنامه هیئت وزیران مربوط به انبارهای عمومی مصوب شهریور ماه ۱۳۴۰ شمسی مقررات ماده ۲۴۵ فوق الاشعار به ترتیب شامل فته طلب - چک - قبض رسید انبار و برگ و وثیقه انبارهای عمومی نیز میشود .

از مندرجات مواد مذکور در فوق ظاهراً استنباط میشود که ظهر نویسی بر خلاف ترتیبی که مادر ابتدای این مقال ذکر کرده ایم عمومیت ندارد و از طرف مقنن به موارد برات - فته طلب - چک - قبض رسید و برگ و وثیقه انبارهای عمومی منحصر شده است .

این استنباط همانطوریکه قبلاً اشاره شد مسامحه در تعبیر است زیرا ظهر نویسی با عنایت به مندرجات ماده ۲۶۴ قانون تجارت که میگوید : ((ظهر نویسی باید به امضاء ظهر نویس برسد ،

ممکن است در ظهر نویسی تاریخ و اسم کسیکه برات به او انتقال داده میشود قیر گردد)) مانند سایر اسناد نوشته ایست که به منظور اثبات حق بکار میرود و مفهوم مندرجات ماده مزبور مدلول تعریفی است که در مواد ۱۲۸۴ و ۱۳۰۱ قانون مدنی بشرح زیر راجع به مدارک مثبت حق اقم از سند یا نوشته ذکر شده است .

ماده ۱۲۸۴ ((سند عبارت است از هر نوشته که در مقام دعوی یا دفاع قابل استناد باشد)) . ماده

۱۳۰۱ ((امضائی که در روی نوشته یا سندی باشد بر ضرر امضاء کننده دلیل است))

عینذا بنابر اطلاعات و عمومات مندرجات مواد سابق الذکر قلمرو ظهر نویسی محدود به برات و

سفته و چک یا قبض انبارهای عمومی نبوده بلکه شامل اسناد اجاره - طلب - حواله - بیمه نامه -

بارنامه کشتی و سهام قرضه که مشعر انتقال حق میباشند نیز میشود چنانکه در عقد حواله اگر

مدیون حواله داده باش دکه طلبکار دین را از کسی (محال علیه) بگیرد و طلبکار در پشت سند

حواله پس از قبول محال علیه ، حواله را با این عبارت ((مبلغ مورد این حواله بحامل سند

پرداخت شود)) بدیگری منتقل سازد و آنرا امضاء کند این انتقال به استناد مواد ۱۲۸۴ و ۱۳۰۱

قانون مدنی بلاشکال بوده و صحیح واقع شده است . چنانکه ملاحظه میشود مفهوم ظهر نویسی

در قانون مدنی و قانون تجارت یکی است ولی ظهر نویسی برات - سفته - چک - قبض رسید و

برگ و وثیقه انبارهای عمومی دارای آثار و احکامی است که در سایر اسناد دیده نمیشود .

آثار و احکام ظهر نویسی

مسئولیت تضامنی

به موجب مندرجات ماده ۶۹۸ قانون مدنی ضمانت اگر در سند قید شود مفهوم آن نقل ذمه به ذمه است ، یعنی بعد از اینکه ضمان بطور صحیح واقع شد مضمون له حق رجوع به بدهکار (مضمون عنه) را نداشته و برای استیفای طلب خود فقط باید به ضامن رجوع کند حال آنکه بصراحت مقررات ماده ۲۴۹ تجارت و با توجه به مواد ۲۰۹ و ۳۱۴ همین قانون دارنده برات - سفته - چک - بشرط رعایت مقررات مباحث نهم و دهم از باب چهارم قانون تجارت راجع به حقوق و وظایف دارنده برات و اعتراض بدون رعایت حفظ ترتیب و تقدم و تاخیر و به هر نحو که مایل باشد میتواند به یکایک ظهرنویسان اوراق مزبور مراجعه و وجه مندرج در سند را به انضمام وجوه و سایر خسارات متعلقه قانونی مطالبه کند - مراجعه دارنده برات به هر یک از ظهرنویسان مانع مراجعه او به سایرین نمیشود و همین حق را هر ظهر نویس نسبت به ظهر نویسهای ماقبل خود و صادر کننده اوراق مزبور دارد . در ماده ۸ تصویبنامه تاسیس انبارهای عمومی مسئولیت تضامنی ظهر نویسان برگ و وثیقه در مقابل دارنده آن پیش بینی شده است . به موجب است این ماده ظهر نویسان برگ و وثیقه در مقابل دارنده آن مسئولیت تضامنی دارند و هر گاه ما حاصل فروش کالا برای پرداخت طلب دارنده وثیقه کافی نباشد دارنده برگ و وثیقه میتواند نسبت به بقیه طلب خود به یکایک ظهر نویسان مراجعه کند .

عدم تاثیر ایرادات

طبق اصول کلی حقوقی قلمرو موضوع انتقال معامله محدود و منحصر به همان حقی است که ناقل آن دارا میباشد. به عبارت دیگر منتقل الیه نمیتواند بیش از حقی که انتقال دهنده داشته تحصیل کند ولی در انتقال حق به وسیله برات عکس این اصل حقوقی مصداق پیدا میکند، به

این معنی که در مقام دفاع دارنده برات باستثنای پاره این موارد میتواند علیه مسئول برات بیش از حقی که به منتقل شده مطالبه کند.

مقرات مورد بحث در ماده ۱۷ قانون تجارت متحد الشکل ژنو مصوب سال ۱۹۳۲ به شرح زیر منعکس است.

((بدهکار و کلیه مسئولین برات که از طرف دارنده برات به علت عدم تادیه مبلغ برات علیه آنان اقامه دعوی شده نمیتوانند بایرادات مربوط به روابط حقوقی خود با برات کش یا دارندگان قبلی برات استناد کنند مگر آنکه دارنده برات عمدآ به زیان بدهکار برات را بدست آورده باشد.

((

منظور از ایرادات مورد بحث ایراد به مفهوم عام آنست که شامل وائل دفاعی اعم از دفاع به

معنای اخص - ایرادات ضمن پاسخ در ماهیت دعوی - ایرادات بدون پاسخ از ماهیت دعوی)

مواد ۱۹۷ و ۱۹۸ قانون آئین دادرسی مدنی) و دعوی متقابل میباشد .. مفهوم مندرجات ماده ۱۷

قانون متحدالشکل ژنو با ذکر دو مثال زیر روشن میشود.

مثال اول - احمد بابت معامله ده عدل قماش که به بهای پانصد هزار ریال با محمد انجام داده برات سه ماهه به همان مبلغ عهده او صادر و بلافاصله پس از قبولی محمد آنرا به علی طلبکار خود واگذار میکند - علی (دارنده برات) برایوصول مبلغ برات در راس مدت مقرر به محمد ،

گیرنده برات مراجعه مینماید . ولینامبرده به فسخ معامله به صورت عقد مدنی مثلاً حواله واقع میشد با توجه باینکه طبق اصول کلی حق علی (محتال) محدود و منحصر بحق احمد (محیل است و در این مثال که حق احمد بر محمد به علت فسخ معامله ساقط شده ایراد مورد استناد محمد (محال علیه) موثر در مقام بود لکن نظر به اینکه انتقال به صورت برات واقع شده ایراد مورد استناد که مربوط به روابط حقوقی برات گیر با برات کش است به صراحت قانون متحدالشکل ژنو بلاوجه بوده و محمد مکلف به پرداخت برات به علی ، دارنده برات میباشد .

مثال دوم - محمد براتی را که از طرف احمد به مبلغ پانصد هزار ریال صادر و به علی واگذار شده بابت بدهی خود به احمد قبول میکند ولی در موقع مراجعه علی (دارنده برات) ایراد میکند : معامله ای که با احمد کرده و منشاء صدور برات بوده به اکراه صورت گرفته و به این

دلیل صدور برات ملاک قانونی نداشته است و طبق ماده ۲۰۳ قانون مدنی نافذ نیست .

این ایراد چون مربوط به روابط حقوقی برات گیر (محمد) با برات کش (احمد) است طبق قانون متحدالشکل ژنو موثر در مقام نیست و علی حق دارد با وجود اینکه معامله مزبور به اکراه صورت گرفته وجه برات را از برات گیر وصول کند .

۱- ۲- شرایط عدم تاثیر ایرادات

استناد به عدم تاثیر ایرادات به صراحت مقررات ماده ۱۷ قانون متحدالشکل ژنو مشروط به احراز دو شرط است .

شرط اول : آن است که ایرادات مورد استناد مربوط به روابط حقوقی مسئولین برات با برات کش یا دارندگان قبلی برات باشد - حسن نیت دارنده برات در تحصیل آن موضوع شرط دوم آن است .

طبق شرط اول دارنده برات در صورتی میتواند به عدم تاثیر ایرادات استناد کند که ایرادات مورد استناد همانطوری که در مثالهای فوق توضیح داده شد مشعر به روابط حقوقی برات گیر با برات کش یا ظهر نویسان قبلی باشد علیهذا چنانچه ایرادات مورد بحث مستقیماً مربوط به روابط حقوقی بین دارنده برات و گیرنده آن و یا دارنده برات و ظهر نویس مورد مراجعه او باشد این قبیل افراد حق دارند به ایرادات سابق الذکر استناد و از پرداخت وجه برات به دارنده برات خودداری کنند .

شرط دوم : در صورتی احراز میشود که دارنده برات آن را با حسن نیت بدست آورده باشد و منظور از حسن نیت این است که تحصیل برات عمداً به زیان بدهکار آن نباشد .

بنابر این اگر دارنده برات در موقع تحصیل آن علم و معرفت به زیان معامله و توجه آن به برات گیر داشته ولو این که قصد فریب او را نداشته باشد سوء نیت او محرز و در صورت مراجعه

برات گیر حق دارد به استناد زیان وارده (با اینکه این زیان مولود عمل برات کش میباشد) از تادیه وجه برات استنکاف کند.

دعوی زیر که در سال ۱۹۳۵ میلادی در دیوان عالی کشور فرانسه طرح شده مفهوم حسن نیت مورد بحث را روشن میسازد.

شرکت اتومبیل سازی مبتلا به بحران مالی به امید جلوگیری از ورشکستگی احتمالی خود به موجت آگهی مندرج در جراید تعهد میکند در صورتیکه سفارش دهندگان کالا قسمتی از بهای فعلی سفارشات خود را نقداً پرداخته و باقیمانده آنرا بوسیله برات قبول کنند، از افزایش بهای کالا که در موقع تحویل از خریداران گرفته خواهد شد معاف خواهند بود.

پس از انتشار آگهی مزبور معدودی برات صادر و از طرف یکی از بانکها پس از قبولی برات گیر معامله میشود، لکن ورشکستگی شرکت در اندک مدتی اعلام و در نتیجه تحویل اتومبیل به سفارش دهندگان از طرف مقامات صالحه منع میشود. یکی از طرح دعوی در دادگستری در مقام دفاع میگوید: چون بانک دارنده برات در موقع تحصیل آن عارف به بحران مالی شرکت (

برات کش) و بالنتیجه عدم امکان تحویل کالا بوده بنابر این عالماً به زیان او عمل کرده علیهذا واجد شرایط حسن نیت مذکور در ماده ۱۷ قانون متحدالشکل ژنو نمیشد با این دفاع بانک که در مراحل بدوی و پژوهشی محکوم شده ضمن تنظیم دادخواست به دیوانعالی کشور مراجعه میکند. دیوانعالی نیز پس از رسیدگی به پرونده امر رای محکمه تالیرا به شرح زیر ابرام میکند.

دارنده برات عالماً به زیان براتگیر برات را بدست آورده زیرا عبارت ((دارنده برات عمداً به زیان بدهکار عمل کند)) مذکور در قانون متحدالشکل ژنو منطوع و مفهوم موردی است که دارنده برات ضمن اعلام رضایت به ظهر نویسی به نفع خود علم و معرفت به زیان برات گیر داشته و بداند که انتقال مزبور به زیان بدهکار تمام میشود .

در دعوی مطروحه با توجه به محتویات پرونده و اوضاع و احوال قضیه به نظر دیوانعالی ثابت و محرز است که دارنده برات با اطلاع از بحران مالی شرکت و عدم امکان تحویل کالا یعنی بلا محل بودن برات اقدام به تحصیل آن کرده تا به این وسیله برات گیر را از امکان دفاع در مقابل برات کش (شرکت اتومبیل سازی) ته علت عدم تحویل کالا محروم و مجبور به پرداخت وجه برات به نفع خود کند .

بنا به مراتب طبق رای دیوانعالی کشور فرانسه هر کسیکه عمداً به زیان بدهکار (برات گیر یا هر یک از ظهرنویسان برات) براتی تحصیل کرده ولو این که قصد فریب مسئول برات را نداشته باشد نمیتواند از مقررات ماده ۱۷ قانون متحدالشکل ژنو مربوط به عدم تاثیر ایرادات استفاده کند و باید در این قبیل موارد از مقررات قانون مدنی و آئین دادرسی مدنی تبعیت نماید .

ولی باید توجه داشت که صرف اطلاع دارنده برات از عیب و نقص موضوع معامله بدون اینکه قصد زیان بدهکار را داشته باشد مانع مراجعه او به بدهکار نبوده بلکه میتواند به اتکاء مقررات مربوط به عدم تاثیر ایرادات برات کند برای روشن شدن مطلب مثال زیر را می آوریم .

علی کالای معیوبی را به تقی میفروشد و بابت بهای آن براتی بمدت سه ماه به مبلغ چهارصد هزار ریال از نامبرده دریافت میکند حال اگر علی در راس مدت برای وصول وجه برات به تقی مراجعه میکرد با ایراد معیوب بودن کالا طرف نامبرده و بالتیجه عدم دریافت وجه برات مربوطه مواجه میشد ، لکن برات پس از صدور به نام محمد که از عیب موصوف مطلع بوده ظهر نویسی میشود . تقی در موقع مراجعه محمد (دارنده برات) به استناد معیوب بودن کالا و تحمل زیان از پرداخت وجه برات خودداری میکند ولی محمد با توجه به خصوصیات امر (نسیه بودن معامله و هم نبودن عیب کالا) و همچنین سابقه تجارתי ممتد بین برات گیر و برات کش و بالتیجه احتمال سازش بین آنان ادعا میکند با اثبات این ادعا که به عهده دارنده برات یعنی محمد است به هر طریقی ولو به شهادت شهود ممکن است .

از طرفی همانطوری که اشاره شد احراز سوء نیت دارنده برات منوط به حصول دو شرط است . اول آنکه دارنده برات در موقع تحصیل برات از زیان معامله مطلع باشد دوم آنکه در همان موقع به قصد تحمیل زیان به بدهکار برات را بدست آورده باشد علیهذا چنانکه دارنده برات در موقع ظهر نویسی برات به نفع خود از زیان مسئول برات اطلاع نداشته و بعد از تحصیل برات زیان وارده مطلعشود این اطلاع مثبت سوء نیت و در نتیجه مسقط حق مراجعه دارنده برات به برات گیر نمیشد ولی اگر دارنده برات در موقع تحصیل آن زیان وارده را پیش بینی میکرد در این صورت مانند موردی که قصد زیان به مسئول برات را داشته نمیتواند به مقررات مربوط به عدم تاثیر ایرادات استناد کند .

چنانکه ملاحظه میشود طبق رای صادره از دیوانعالی کشور فرانسه تشخیص حسن نیت و سوء نیت مذکور در قانون متحدالشکل ژنو بنابر ضوابطی است که موارد آن در بالا ذکر شد لکن بموجب آرای که بعد از سال ۱۹۳۵ میلادی صادر شده دیوانعالی و سایر محاکم صالحه تشخیص حسن نیت و سوء نیت را منحصراً در صلاحیت قضات ما هوی دانسته که با توجه به اوضاع دعوای مطروحه رسیدگی نموده حکم مقتضی صادر نمایند.

۲ - ۲ - قلمرو اصل عدم تاثیر ایرادات

قلمرو اصل عدم تاثیر ایرادات یا اصل عدم استناد به ایرادات مانند سایر مقررات قانون تجارت، استثنایی بر مقررات قانون مادر یعنی قانون مدنی بوده و همانطوری که قبلاً اشاره شد به روابط حقوقی بین برات گیر و حامل برات محدود میشود و در سایر موارد که در پایین چند مورد آن به عنوان مثال ذکر میشود ایرادات برات گیر علیه حامل برات یا سایر ظهر نویسان طبق موازین قانون مدنی و قانون آیین دادرسی مدنی موثر در مقام بوده و قابل دفاع است.

الف - فقدان شرایط اساسی - هر گاه برات فاقد یکی از شرایط اساسی مقرر در فقرات ۲ - ۳ - ۴ - ۶ - ۷ - ۸ - ماده ۲۲۳ قانون تجارت باشد برات گیر میتواند با استناد ایراد به فقرات فوق الذکر از پرداخت وجه برات بحامل آن خودداری کند زیرا در موارد مذکور حقوق برات گیر مربوط به روابط خصوصی و شخصی بین او و دارنده برات نبوده بلکه از مقررات قانون ناشی میشود.

ب - عدم اهلیت - در موردی که برات به وسیله برات کش یا برات گیر یا ظهر نویس صغیر یا مجنون امضاء شده باشد نامبردگان یا نمایندگان قانونی آنان در موقع مراجعه حامل برات ضمن ایراد عدم اهلیت میتوانند از پرداخت وجه برات خودداری کنند زیرا اهلیت ناشی از وضع و حالت امضاء کننده است که مورد حمایت قانون قرار گرفته است .

ج - در صورتیکه برات طبق مقررات ظهر نویسی مذکور در قانون تجارت بدست نیامده باشد مثل اینکه از طریق انتقال طلب به حامل منتقل گردیده یا آنکه ظهر نویسی پس از اعتراض (پروتست) واقع شده باشد ، براتگیر حق دارد به همان ایراداتیکه میتواندست در دعوی مطروحه علیه ناقلین (برات کش یا هر یک از ظهرنویسان قبلی) طرح کند ، به طرفیت دارنده برات نیز استناد کند مثلاً اگر وجه برات بین برات گیر و برات کش تهاتر شده باشد برات گیر میتواند به این ایراد تهاتر ، علیه دارنده برات نیز استناد کند .

د - هر گاه مورد ایراد مربوط به روابط حقوقی بین گیرنده و دارنده برات باشد مثل اینکه گیرنده برات پس از قبولی آن طلبکار حامل برات بشود یا دارنده برات در عین حال برات کش هم باشد و برات محل نداشته باشد یا محل آن از طریق نامشروع بدست آمده باشد ، در این قبیل موارد با توجه به توضیحات سابق الذکر حق استفاده به کلیه ایرادات قانونی برای مسئول برات باقی است .

۲ - ۲ - قلمرو عدم تاثیر ایرادات و قانون تجارت ایران

مقررات مربوط به عدم تاثیر ايرادات كه در قانون متحدالشكل ژنو پيش بيني و بعداً در بسياري از قوانين مغرب زمين وارد شده تاكنون صريحاً در قانون تجارت ايران در نظر گرفته نشده است ، لکن پس از تجزيه و تحليل مواد قانون تجارت راجع به ظهر نويسي و ضمانت و قبول برات كه ذيلاً مورد بحث قرار ميگيرد ميتوان گفت مقررات مزبور تلويحاً مورد توجه مقنن ايران بوده است .

الف - تعدد ظهر نويسان و امضای آنها در پشت سند

اين تعدد به منظور افزايش اعتبار و جلب اعتماد اشخاص ذينفع و سرعت و سهولت مبادله برات پيش بيني شده است بنابر اين تجويز تأثير ايرادات در دعوای مطروحه از طرف حامل عليه برات گير يا ساير مسئولين برات موجب تزلزل اعتبار و بطوء مبادله سند ميشود به طوريكه هر چه امضای برات بيشتتر باشد اعتبار آن به همان نسبت كسر و بالنتيجه بيشتتر موجب تضييع حق دارنده برات ميشود.

منابع :

۱- سايت اطلاع رسانی آفتاب :

www.aftab.ir

۲- سايت تبيان :

www.tebyan.net